

Text och foto: Hans Falklind/N

Boet byggdes ständigt på under häckningen.

Livet i en talltopp

Fågelfotografen Hans Falklind följer en fiskgjusefamilj under en hel säsong från ett mycket väl dolt gömsle. Det blir många spännande och överraskande observationer av den mäktiga fågelfamiljen. Här berättar Hans med egna ord om fiskgjusarnas fascinerande familjeliv.

Det är en varm dag i början av juni. Jag har vandrat en bra bit genom gammelskogen och är genomsvettig, när en befriande sommarbris drar genom skogen och ruskar om trädkronorna. Samtidigt lyfter en ringduva med kraftiga vingslag. Nu är jag nära målet! Jag sätter ner rygsäcken, gör klart kameran och smyger sakta och ljudlöst uppför en liten slänt. Där, på toppen av en bergknalle, kan jag gå rakt in i gömslet, som är väl dolt i en grandunge. Försiktigt kikar jag ut och ser fiskgjusehonan trona i sitt bo. Kanske ligger hon på ägg? Två eller tre brukar det vara. Undrar om äggen redan är kläckta.

Ingen störning ett krav

I gömslet är jag i jämnhöjd med boet på knappt 30 meters håll. Boet ligger helt fritt i toppen av en tall vid kanten av en liten sjö med fri sikt åt alla håll. Det är precis så som gjusarna vill ha det. Här har jag en unik möjlighet att följa fiskgjusarnas häckning och studera deras liv i och omkring boet. Jag kan gå in och ur gömslet helt obemärkt. Detta var ett krav jag ställt upp – inga störningar av fåglarna får ske.

Under vintern hade jag förberett bästa vägen till gömslet, rensat bort torra grenar så jag skulle kunna smyga ljudlöst och sett till att det var insynssäkert.

Nu, när äntligen häckningssäsongen är i gång, tillbringar jag några stilla timmar i gömslet så ofta jag kan. Tråkigt blir det aldrig. Småfåglar flyger runt i jakt på mat. En spillkråka slår sig ner bakom gömslet, nötskrikor kraxar och rådjur passerar. Från gömslet kan jag följa fiskgjusarnas förehavanden, förhoppningsvis ända till september.

”Försiktigt kikar jag ut och ser fiskgjushonan trona i sitt bo.”

Gammal boplats för fiskgjusar

Fiskgjusar har häckat i toppen av den här tallen under en lång följd av år. För några år sedan blåste boet ner i en storm. Det bestod då mest av halvruvtna grenar och måste varit rejält tungt. Men förvånansvärt snabbt hade boet byggts upp igen.

Hanan anländer alltid först till boplatsen när säsongen startar. Någon gång i april brukar han vara där och invänta honan. Det är inte säkert att det är samma hona som året innan. Kanske har han attraherat en ny?

Honan var i motsats till hanen extremt vaksam. Hon höll ständig uppsikt över sjön och skogen. Allt som kom flygande över och förbi boet kollade hon in.

I början av häckningen satt hanen ibland på den böjda tallgrenen, som boet var byggt intill, med god översikt över sin familj. Där brukade han i lugn och ro putsa sig och verkade helt obekymrad.

Hungriga ungar serveras sik från havet 45 km bort.

Kring månadsskiftet april/maj lägger honan två till tre ägg som ruvas i drygt fyra veckor. Jag kunde ganska snabbt konstatera att häckningen detta år verkade lyckad. Det fanns ägg i boet, men det var inte förrän sista veckan i juni som jag kunde skymta en unge. En vecka senare såg jag den andra.

Det var inte ofta jag såg hanen och honan samtidigt i boet. Hanen brukade snabbt ge sig i väg när han lämnat fisk åt honan och ungar.

Mest satt hanen ett hundratal meter högerut i sitt dagträd, när han inte var på fisketur. Honan, som de första veckorna aldrig verkade lämna boet, satte sig nu allt oftare i en gran hundratalet meter vänsterut. Alla fyra hade ständig koll på varandra genom kontaktläten.

Långa stunder "skriande" honan med sitt kontaktläte, som om hon kallade på hanen och fiskleverans. Lite misstänksam blev hon någon gång när hon hörde ljudet av kameran. Då stirrade hon rakt på kameran en stund, innan hon kom fram till att det inte var någon fara.

Abborre levereras.

Långväga mattransporter

Genom att lägga mycket tid i gömslet lärde jag sakta känna de olika individernas personligheter. Hanen var obekymrad och lugn, medan honan ständigt var på sin vakt. En av ungarna var mer försiktig och den andra mer nyfiken och orädd.

Under hela häckningen förbättrade de boet. Boet förändrades hela tiden genom att grenar föll ner och nya kom till.

Hanen skötte uppgiften att svara för mathållningen med bravur. Ett par gånger om dagen kom han med fisk. Då seglade han in över boet och exponerade sina imponerande vingar. Vilket vingspann - närmare 170 centimeter! Det är bara örnarna av våra rovfåglar som har större spann.

Under hela häckningen förbättrade de boet

Mathållningen var varierad och fångsterna kom såväl från närområdet som långväga ifrån. I en större damm i närheten hämtade han då och då inplanterad fjällkarp. Abborre och mört stod också på menyn, troligen fångade i sjön vid boträdet eller i en sjö i närheten.

Två gånger såg jag att han kom med sik och en gång hade han en plattfisk i klorna, troligen en rödspotta. Närmaste havsvik ligger 45 km från bopplatsen. I vanliga fall äter hanen upp huvudet på fisken. Det sker antingen vid fångstplatsen eller på den vanliga dagkvisten innan han flyger med den till boet. Men av alla fiskleveranser jag såg var det endast en där hanen gjort detta. Det kan ha berott på att fiskarna var rätt små, lätta att transportera och inte så svåra för ungarna att själva klara av att äta av de hårdare huvudena.

Strikt arbetsfördelning

Honan svarade för all passning av ungarna och för matningen. Den första tiden, när ungarna hade kläckts, såg jag henne aldrig lämna boet. Hon vaktade ungarna och delade maten i småbitar och gav dem. När ungarna blivit större så började de succesivt

*Hygienen i boet är viktig –
det insåg även ungarna.*

att äta själva. Vid de tillfällena åt en unge åt gången och de turades alltid om att äta. De ville dock gärna bli matade även när de blivit "fullvuxna". Då satt de lugnt sida vid sida och fick omväxlande en liten bit var.

Ett ormvråksrevir låg i skogen på andra sidan sjön, inte långt från fiskgjuseboet. Dagligen cirklade någon ormvråk "jamande" över sjön och kom ibland seglande rakt över gjusarna. Honan uppskattade inte alls detta utan blev mycket upprörd. Hon protesterade högljutt och varnade så att ungarna lade sig ner. Hon bredde flaxande ut vingarna över dem.

Vid ett par tillfällen passerade båtar nedanför boträdet. De gångerna lämnade hon boet och satt och varnade i toppen av sin favoritgran en bit bort. Varningslätet är en uppmaning till ungarna att lägga sig ner. Vid första båtstörningen lydde båda ungarna, men den andra gången, då ungarna var nästan flygfärdiga, lade sig bara en av dem ner. Den andra stod orädd på bokanten och följde båten nyfiket tills den försvann.

*Varning för ormvråk – ungarna
uppmanas ligga ner och vara stilla.*

Ungarnas dagliga favoritsysselsättning.

Ungen skakar av sig efter ett störtregn.

Honan var tålmodig när ungarna vingtränade.

Syskonkärlek och första flygturen

Ungarna verkade hela tiden komma bra överens och trivas med varandra. En daglig favoritsyssla var putsning av fjäderdräkten. De kunde sitta långa stunder med denna sysselsättning. De spanade ofta in i skogen med huvudena svängande från sida till sida. Då och då var det kul att dra runt på en gren och försöka lägga den någon annanstans. Ungarna var också nyfikna på allt som rörde sig i luften, flygplan och andra fåglar. Vid slutet av häckningen, innan de blivit flygfärdiga, verkade de särskilt intresserade av sjön nedanför. Då kunde de sitta långa stunder och bara stirra ner mot vattnet.

I slutet av juli började en unge träna vingarna och göra försök till hopp i boet. Någon dag senare började också den andre ungen att träna. Honan höll sig fortfarande mest i boet och fick duka när ungarnas vingar viftade runt okontrollerat. Så småningom behärskade de sina vingar allt bättre och gjorde riktiga lufthopp.

I början av augusti var tiden inne att göra en första flygtur. Att hoppa ut och segla iväg var en sak, men att landa var betydligt svårare. Den djärvaste ungen var först ut. När den återkom till boet fick hanen, som råkade vara i boet, hastigt kasta sig iväg innan ungen kraschlandade.

Honan lämnar boet

En vecka senare lämnade honan boplatser, antagligen för att söka sig till sin uppväxttrakt för att ladda inför resan till Afrika. Hanen var kvar och försåg ungarna med mat.

När den andra ungen ett par dagar senare testade en flygtur, så hamnade den uppe i toppen av den högsta tallen vid boet. Där satt den länge och balanserade och hade svårt att hålla sig fast.

I mitten av augusti såg jag en av ungarna lämna boet. Efter en stund hörde jag kraftiga plask nedanför boet, med en sådär femton sekunders mellanrum. Efter en stund landade ungen i boet, våt och utan fisk. Den hade uppenbarligen försökt fiska utan att lyckas. Den hade suttit många gånger på bokanten och sett längtansfullt ner på sjön. Nu var det tydligen dags att träna för vuxenlivet

Tränar på att landa i vatten

Dagen efter smyger jag ner till sjökanten, en bit från boet, för att om möjligt se när ungen tränar fiske. Jag lyckas obemärkt ta mig ner till en bra utsiktsplats och sitter gömd i vegetationen med ett kamouflagenät över mig.

Efter ett par dagar höll vingarna för små flygskutt.

Första flygturen slutade i en talltopp.

Det var svårt att hålla balansen vid landning i början.

Hanen stannade till slutet av augusti

Med kameran på stativet väntar jag spänt. Efter bara en kvart kommer ungen nerflygande och sätter sig i ett träd på motsatt sida av sjön. Nästan direkt kommer den seglandes rakt mot mig, bara några meter över ytan och landar i en vattenkastad. Den flaxar vilt med vingarna så vattnet yr, brer ut vingarna och flyter stilla en liten stund. Lyfter, kraschar i vattnet igen efter tio, femton meter, badar, lyfter och landar direkt och badar för tredje gången. Något försök att fiska är nog inte detta beteende, det är snarare vattenträning.

Hanen stannade till slutet av augusti för att ta med ungarna till sina fiskevatten och lära dem fiska. Sista gången jag såg och hörde ungarna var i mitten av september. Sedan låg boet öde igen. I april nästa år kommer med stor sannolikhet ännu en fiskgjusehane att sitta där i boet och locka på en hona för att återigen bilda familj.

Regelbundna bad och plask gav bra vattenvana inför fisketräningen.

Längtan till vattnet var uppenbar – en av ungarna var extremt intresserad av sjön nedanför boet.

